

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

Veysi AKIN*

ÖZ

Türkiye, Lozan Barış Konferansında sadece bağımsızlık elde etmekle kalmamış, aynı zamanda uluslararası veya ikili pek çok sorunun çözümünü de sağlamıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan'da müzakere edilerek çözülen sorunlardan biri de nüfus mübadelesidir. Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923'te imzalanan Mübadele Sözleşmesi, mübadele kapsamında kalan halk için zorunluluk esasını getirmişti. Buna halklar karar vermemiş, karşılıklı olarak iki halk devletlerin kararına uymak zorunda kalarak yüz yıllardır yaşadıkları ve vatan bildikleri topraklardan ayrılarak, yeni vatanlarına göç etmişlerdir. Onların bu yeni vatanlarından biri de Rum ve diğer gayrimüslimlerin terk ettikleri Edirne'nin Karaağaç Mahallesi idi. Bu dönemde (1923-1928) Karaağaç'a 258 hane mübadil ve muhacir yerleştirilmiştir. Mübadillerin ekseriyeti Yunanistan'ın Makedonya topraklarında kalan Karacaova, Kayalar ve Gevgili'den gelenlerdi. Mübadele kapsamına alınmamış Batı Trakya'dan özellikle de Karaağaç'a yakın köylerden gelen muhacirler de mevcuttur.

Bu çalışma, Edirne Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü Arşivinden alınan *Edirne Merkezine İskân Gören Mübadil ve Gayri Mübadil Göçmenlere Mahsus Defter*'deki bilgilerden hareketle hazırlanmıştır. Defterde mübadil ve muhacirler, hane reisinin baba adı, hane reisi ile gelenlerin adları, iskân ediliş tarihleri, nereden geldikleri, hangi mahalle, cadde ve sokağa yerleştirildikleri, kendilerine verilen mülk ve tapu kayıtları esas alınarak sıralanmışlardır. Hane reisi ile beraber gelenlerin büyük kısmı alt-üst soy bağı olan kişilerden oluşmaktadır. Bununla beraber kardeşler, kardeş çocukları veya evlatlık edinilmiş yetimler gibi soy bağı olmayanlar da mevcuttur. Bu manada Karaağaç'a 258 hane, 1075 nüfus mübadil ve muhacir yerleştirilmiştir. Her bir aileye nüfus sayısı esas alınarak ev verilmiş, bundan hariç dükkân ve kahvehane gibi ticari mülk verilenler de olmuştur.

Karaağaç'a gelen mübadillerin büyük bir kısmı çitçi, bahçıvan, bağcı ailelerden oluşuyordu. Karaağaç, bu manada münbit arazilere sahipti ve iskân

* Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Edirne, ORCID: orcid.org/0000-0003-0089-5230, E-posta: veysiakin@trakya.edu.tr.

VEYSİ AKIN

edilenler burada bahçecilik ile uğraştılar. Günümüzde Karaağaç ciğer biberi olarak tanımlanan acı biberler, Karacaova ve Gevgili mübadillerinin bölgeye armağanı olarak bilinir.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Karaağaç, Lozan Antlaşması, Nüfus Mübadelesi, Zorunlu Göç.

EXCHANGES AND IMMIGRANTS SETTLED IN ADRIANOPLÉ KARAAGATCH (1923-1928)

ABSTRACT

At the Lausanne Peace Conference, Turkey not only gained independence, but also resolved many international or bilateral problems. One of the problems negotiated and resolved between Turkey and Greece at Lausanne was the population exchange. The Exchange Agreement signed between Turkey and Greece on 30 January 1923 introduced the principle of obligation for the population remaining in the exchange area. This was not decided by the peoples, but they had to abide by the decision of the states. They migrated to their new homelands, leaving the lands they had lived in for centuries and recognised as their homeland. One of their new homelands was the Karaagatch neighbourhood of Adrianople, which was abandoned by the Greeks and other non-Muslims. During this period (1923-1928), 258 households of migrants and immigrants were settled in Karaagatch. The majority of the immigrants came from Karacaova, Kayalar and Gevgili, which were located in the Greek territory of Macedonia. There were also immigrants from Western Thrace, which was not included in the scope of the population exchange, especially from villages close to Karaagatch.

This study has been prepared based on the information in the Book for exchange and non-exchangeable Immigrants Settled in the Centre of Adrianople taken from the Archive of Adrianople Provincial Directorate of Rural Services. In the book, immigrant and refugees are listed on the basis of the father's name of the head of the household, the names of those who came with the head of the household, the dates of their settlement, where they came from, in which neighbourhood, street and alley they were settled, and the property and title deed records given to them. The majority of those who came with the head of the household were related by descent. However, there are also those who are not related by blood, such as siblings, children of siblings or adopted orphans. In this sense, 258 households and 1075 population were settled in Karaagatch. Each family was given a house based on the number of inhabitants, and some families were also given commercial properties such as shops and coffee houses.

Most of the immigrants who came to Karaagatch were farmers, gardeners and orchardists. In this sense, Karaagatch had fertile lands and those settled here were

engaged in gardening. Today, the hot peppers, known as Karaagatch liver pepper, are known as the gift of Karacaova and Gevgili immigrants to the region.

Keywords: Adrianople, Karaagatch, Lausanne Treaty, Forced Migration, Population Exchange.

EXTENDED ABSTRACT

The intellectual movements that prepared the French Revolution spread to the Balkans in a short time and led to the emergence of nation states in this geography. With the territorial losses of the Ottomans in the Balkans due to revolts and wars, new states such as Greece, Serbia and Bulgaria were established and the most important factor in the establishment of these states was the understanding of state-building nationalism. This understanding led to population exchanges between Greece and Bulgaria, Bulgaria and Turkey in the regions close to the border on the basis of the changed borders after the Balkan War. Since their foundation, the Balkan states have continuously propagandised to their own people that they have been under the Turkish yoke for centuries and prepared the ground for the ethnic cleansing programmes they would implement in the future. As a result of the assimilation and ethnic-purification policies implemented by the states, there were great waves of migration from the Balkans to Thrace and Anatolia in times of war and peace. The first migration wave of the Republican period was the ones who came with the population exchange.

Although the issue of population exchange between Turkey and Greece was first raised after the Balkan War (1912-1913), it could only be finalised during the Lausanne Peace Conference negotiations that took place after the Turkish War of Independence. The sufferings in the Balkans and the Turkish-Greek War in Anatolia showed that it would be difficult for the Muslim Turkish population and the non-Muslim Greek population living in Turkey, as well as the Turks and Greeks remaining in Greece, to live together in the future. Turkish and Greek representatives travelled to Lausanne taking these factors into account. At the Lausanne Peace Conference, Turkey not only achieved independence, but also resolved many international and bilateral problems. One of the problems negotiated and resolved between Turkey and Greece at Lausanne was the population exchange. The Exchange Agreement signed between Turkey and Greece on 30 January 1923 introduced the principle of obligation for the population remaining in the exchange area. This was not decided by the peoples, but they had to abide by

the decision of the states. They migrated to their new homeland, leaving the lands they had lived in for centuries and recognised as their homeland.

According to the exchange agreement, it was decided to exchange Greek nationals of the Muslim religion in Greek territory and Turkish nationals of the Greek-Orthodox religion settled in Turkish territory, with the exception of the Greeks in Gökçeada, Bozcaada and Istanbul and the Turks in Western Thrace. Implementation was to be compulsory under the Convention, and no exchange would be allowed to take place without the mutual consent of the governments. Exchange commissions were to be established to carry out the exchange and the procedures were to begin on 1 May 1923. Turkey started preparations very quickly in accordance with the text of the agreement. Because Greece, on the grounds of the resettlement of Greek immigrants from Anatolia, evicted tens of thousands of Muslim Turks living in Macedonia from their homes or forced them to live with the new inhabitants. The migrants began to gather irregularly in the ports of Thessaloniki and Kavala. The Ministry of Settlement, Reconstruction and Settlement was first established to carry out the work, and then the necessary laws and regulations were prepared. Approximately 400,000 people were expected to arrive in Turkey from Greece. Their transportation, accommodation, resettlement and overcoming health problems were among the priorities. Turkish authorities continued their preparations as fast as possible and the exchange was officially launched on 10 November 1923.

This study, after giving brief information about the immigrants and refugees who came to the province of Adrianople and its central district, focuses on the immigrants and refugees settled in Karaagatch. The majority of the Greeks of Eastern Thrace left the region in the period following the Mudanya Armistice in late 1922. Their number is around 256.000. In addition, the number of those who left after the signing of the exchange agreement is estimated to be approximately 100.000. According to sources, the number of those who left only from the centre of Adrianople is given as 40.000. On the other hand, according to the immigration records of the Ministry of Settlement, the number of immigrants and refugees settled in the centre of Adrianople between 1923-1928 is given as 7.040. 1.075 of them were settled in Karaagatch, a neighbourhood of Adrianople. Karaagatch was almost like an abandoned neighbourhood during this period. Because around 13.000 Greeks and Armenians had left Karaagatch.

In the Karaagatch neighbourhood of Adrianople, which was abandoned by the Greeks, the majority of the refugees from the region called Macedonia, including Karacaova (Karacaabad), Kayalar (Kayılar) and Gevgili, were settled. In addition to these, there were also people coming from

the villages and towns of Western Thrace, which were outside the exchange area.

This study has been prepared based on the information in the Notebook for the Immigrant and Non-Emigrant Immigrants Settled in the Centre of Adrianople taken from the Archive of Adrianople Provincial Directorate of Rural Services. Since the exchange took place between 1923-1927, before the alphabet revolution, these books must have been kept in the old alphabet (Ottoman Alphabet). However, the notebooks should have been renewed with Latin alphabet in order to be used in the legal problems of the immigrants in the following years. The register we have accessed and worked on is the one that was renewed in Latin script. In this book, the transactions made in the following years are written separately in the "description" section. These transactions include those who moved to another household through marriage, those who were initially registered in the same household due to kinship ties, those who opened a new household, those who were found to have differences in the number of people registered in the household in the investigation made with the statement of the head of the household, those who voluntarily gave up their right of settlement there and transferred to other provinces, households written by mistake, and changes made in the title deed regarding the property given to the households. Considering the transactions made, the number of households in the ledger and the accompanying population may have decreased or increased in the years recorded, as well as changes in the properties given. For this reason, this study is based on the first entries in the ledger, and the tables are constructed accordingly.

In the ledger, Immigrants and Refugees are listed on the basis of the father's name of the head of the household, the names of those who came with the head of the household, the dates of their settlement, where they came from, which neighbourhood, street and alley they were settled in, and the property and title deed records given to them. The majority of those who came with the head of the household were related by descent. However, there are also those who are not related by blood, such as siblings, children of siblings or adopted orphans. Each family was given a house based on the number of inhabitants, and some families were also given commercial properties such as shops and coffee houses. According to our determination based on the records in the ledger, 258 households and 1.075 population were settled in Karaagatch. Again according to the records in the ledger; the number of population brought by the heads of households is 817 people. Of the immigrants and refugees settled in Karaagatch, 544 were male and 531 were female.

The nicknames of 65 people, mostly heads of families, are recorded in the book. The rest either did not use nicknames or refrained from recording

their nicknames. According to this table, 25 per cent of the 258 families settled in Karaagatch have nicknames.

The arrival of the first group of immigrants to Adrianople took place in December 1923 and intensified in 1924. As it can be understood from the data in the ledger, the vast majority of the immigrants and refugees were settled in the second year of the Treaty of Settlement, after the transfer and handover of Karaagatch to the Turks. Accordingly, 171 of the 258 households arrived in 1924, 43 households in 1925-1927, 3 households at the end of 1923 and 2 households in 1928. Most of the immigrants and refugees settled in Karaagatch came from Kayalar/Kayılar (Greece), which is located north of Thessaloniki, and Karacaova (Karacaabat) and Boymitçe (Gevgili), which are now in North Macedonia. Apart from these, there are also people from the villages and towns where Turks lived along the Evros River, which was annexed to Bulgaria after the Balkan War and left to Greece after World War I, and from the cities of Komotini and Xanthi in Western Thrace. Most of the settlers and Muhajirs settled in Karaagatch were located on Ortaköy Street, Göl Quarter, Hacı Adil Bey Quarter and Station Street.

It is understood from the records in the ledger that all of the settlers and Refugees settled in Karaagatch were given a house. Since the number of property abandoned by the Greeks in Karaagatch was quite high, there were not many problems in the distribution of houses. In addition, five heads of households were given a shop, one head of household was given a bakery and one head of household was given a coffee house. From these figures, it is understood that there were a small number of tradesmen among the immigrants. It is understood from the correspondence of the Regional Directorate of Thrace Settlement in Rodosto with the Governorate of Adrianople that some of those engaged in silkworm cultivation (cocooning) were settled in Karaagatch.

As far as we learnt from the studies and archive documents, it is known that especially those who came from Karacaova and Gevgili were engaged in vineyard and garden works in the places they came from. They were given lands suitable for garden cultivation from the fertile lands of Karaagatch. Some of them were also given mulberry orchards suitable for cocoon silk production. Thus, the lack of horticultural production of the immigrants was overcome. However, since the mulberry trees were cut down one by one for the heating needs of the immigrants and refugees, the cultivation of silkworms ended in time. Gardening has continued until today and the region has become especially famous for its liver pepper production, which is known as Karaagatch chilli. Although the immigrants settled in Karaagatch experienced social adaptation and economic difficulties for a

while, they managed to overcome these difficulties in time. Today, the descendants of the third and fourth generation immigrants are very active in economic, cultural and political life. In the process, they adapted to their new geography and new neighbours and became individuals serving their new homeland, which they knew as their old homeland.

Giriş

Fransız ihtilalini hazırlayan fikir hareketleri, kısa süre içerisinde Balkanlara sirayet etmiş ve bu coğrafyada ulus devletlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İsyandar ve savaşlara bağlı olarak Osmanlıların Balkanlardaki toprak kayıpları ile Yunanistan, Sırbistan, Bulgaristan gibi yeni devletler kurulmuş ve bu devletlerin kurulmasında en önemli etken “*devlet kuran milliyetçilik*” anlayışı olmuştur. Bu anlayış zamanla Türklere karşı duyulan tepkiden de beslenerek “*devlet öncülüğünde milliyetçilik*” şekline dönüşmüş ve Balkan halkları arasında kin ve nefret tohumlarının yayılmasına sebep olmuştur.¹ Balkan devletleri, kuruluştan itibaren kendi halklarına sürekli olarak yüzyıllarca Türk boyunduruğu altında buldukları propagandasını yapmışlar ve ileride uygulayacakları etnik arındırma programlarına zemin hazırlamışlardır.² Devletlerin uyguladığı asimilasyon ve etnik-arındırma politikası neticesinde savaş ve barış dönemlerinde Balkanlardan Trakya ve Anadolu topraklarına büyük göç dalgaları yaşanmıştır.³ Göçün en yoğun yaşandığı dönemler, 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı ve 1912-1913 Balkan Savaşı yıllarıdır. Üçüncü büyük göç dalgası ise Türk İstiklal Harbi sonrasında olmuştur. Türkler bu harbin neticesinde yeni bir devlet kurmuşlardır. İşte bu yeni devletin kuruluşuna giden yolda atılan en önemli adım şüphesiz ki, Lozan Barış Antlaşması’dır. Türkiye, Lozan’da sadece bağımsızlığını elde etmekle kalmamış, aynı zamanda pek çok sorunun çözümünü de sağlamıştır. Türkiye ile Yunanistan arasında Lozan’da müzakere edilerek çözülen sorunlardan biri de nüfus mübadelesidir.⁴ Nüfus Mübadelesi meselesine dair günümüze kadar çok sayıda yüksek lisans ve doktora tezi yapılmıştır.

¹ Rıfat Aydın, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Mart 2018, s. 249.

² Georgi Zelongara, “Balkan Savaşı-Kitleseel Ölüm ve Etnik Temizlik”, (çev.) Ayşe Kayapınar, *Bellelen*, Cilt 78, Sayı 281, Nisan 2015, s. 316.

³ Bu konuda bkz. Kürşat Kurtulgan, “Göç ve Göçü Hazırlayan Tarihsel Süreçte Balkanlarda Kurulan Ulus Devletlerin Müslümanlara Yönelik Baskıları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 24, Aralık 2010, s. 213-226.

⁴ Geniş bilgi için bkz. İbrahim Erdal, *Mübadele, Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1930*, İdeal Kültür Yayınevi, İstanbul 2018, s. 38-48.

Bunların sayısı 70'in üzerindedir ve bu araştırmalar, mübadele konusunu Lozan'da gerçekleşen müzakereler, sözleşme metinleri, sonrasındaki uygulamalar, sosyo-ekonomik etkileri ile detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu araştırmalar arasında İbrahim Erdal, Mehmet Kiracı, Murat Karataş, Hakan Aksel ve Bekir elebi'nin tezleri en başta sıralanabilir. Bunlardan İbrahim Erdal'ın tezi ileriki yıllarda kitap haline de getirilmiştir. Bunun dışında referans aldığımız Kemal Arı'nın kitabı da bu konuda araştırmacılara ışık tutmaktadır.⁵ Bunların her biri geniş literatür ve belge taraması sonrası kaleme alınmış çalışmalardır. Bu çalışmalarda mübadele geniş bir şekilde anlatılırken, Trakya ve Edirne mübadillerine dair bilgilere de yer verilmiştir. Ayrıca Edirne ve Trakya özelinde yapılmış tezler de mevcuttur. Bunlardan biri Aytaç Özkan'ın "Mübadillerin Edirne Vilayeti Uygulamaları ve Sosyo-Ekonomik etkileri" adını taşımaktadır ve Edirne'ye iskân edilen mübadiller ile ilgili detaylı bilgiler içermektedir. Bir diğer tez çalışması da Ayşegül İnginar Kemaloğlu'na ait olup, Trakya bölgesine yerleşen göçmenleri konu edinmiştir. Daha sonradan Türk Tarih Kurumu tarafından "Trakya Bölgesine İskân Edilen Göçmenler (1923-1960)" adıyla yayınlanan bu eser, doğrudan mübadiller üzerine olmamakla birlikte, birinci bölümde Edirne'ye yerleştirilen mübadiller hakkında önemli bilgiler vermektedir.

1. 30 Ocak 1923 Mübadele Sözleşmesi'nin Uygulaması

1.1. Türk ve Rum Mübadiller

Türkiye-Yunanistan arasında nüfus mübadelesi meselesi ilk defa Balkan Harbi (1912-1913) sonrasında gündeme gelmiş olmakla beraber, Türk İstiklal Harbi sonrasında gerçekleşen Lozan Barış Konferansı görüşmeleri esnasında sonuçlandırılabilmiştir.⁶ Balkanlarda yaşanan acılar ve Anadolu'da gerçekleşen Türk-Yunan Harbi göstermiştir ki, Müslüman Türk halkı ile Türkiye'de yaşayan gayrimüslim Rum halkı ve buna mukabil Yunanistan'da kalan Türkler ile Yunanların bundan sonraki süreçte beraber yaşamaları zordu.⁷ Bununla beraber şunu da ifade etmek gerekir ki; Anadolu Rumlarının

⁵ Ayrıca bu konuda Lozan Mübadilleri Vakfı tarafından yayınlanmış eserler de mevcuttur. Bu eserler daha ziyade vakfın sempozyum, panel ve söyleşi programlarından elde edilen bilgileri içerir. Lozan Mübadilleri vakfı yayınları için bkz. <http://www.lozanmubadilleri.org.tr/yayinlar/>

⁶ Seha L. Meray, *Lozan Barış Konferansı, tutanaklar-belgeler*, Yapı Kredi Yurt Yayınları, İstanbul 2001, s. 321-342.

⁷ Nitekim bu anlayışla daha Balkan Harbi sonrasında Türkiye, Bulgaristan ve Yunanistan arasında nüfus mübadelesi fikri gündeme gelmiş, lakin sadece Türkiye-Bulgaristan arasında

ekseriyeti Yunanların mağlubiyeti ile beraber (Ağustos-Eylül 1922) ordunun peşi sıra Yunanistan'a kaçmış ya da götürülmüşlerdir.⁸ Aynı şekilde Doğu Trakya Rumları da Mudanya Mütarekesi müzakereleri (3-11 Ekim 1922) sürecine bağlı olarak, Yunan ordusunun Trakya'yı tahliye ettiği dönemde (Ekim 1922) bölgeden ayrılmışlardır.⁹ Her iki durum da Yunan ordusunun talebi ve Rumların kendi iradeleri ile gerçekleşmiş bir göç hareketidir. Geride kalan az sayıda Ortodoks Rum ve Anadolu'da yaşayan Hıristiyan Karaman Türkleri ile Trakya Gagauzları hariç, bu durum zorunlu bir göç olarak tanımlanamaz. Buna mukabil, Yunanistan'da yaşayan Müslüman Türklerin hicreti için "zorunlu göç" tanımı yapılabilir. Mübadeleye tabi tutulan Türklerin yaşadığı bölgenin Yunanistan'a ilhakının üzerinden henüz on yıl geçmiş ve bu on yılın sonunda bu insanlara "toparlanın gidiyorsunuz" denilmiştir. Bu gidiş, takriben 500 yıl önce Osmanlı Devleti'nin iskân politikası gereği gönderildikleri ve anayurt olarak bildikleri topraklara geri dönüş olarak gerçekleşmiştir.¹⁰

30 Ocak 1923 tarihinde imzalanan mübadele sözleşmesine göre; Gökçeada, Bozcaada ve İstanbul'daki Rumlar ile buna mukabil Batı Trakya'daki Türkler hariç tutulmak kaydıyla Yunan topraklarındaki Müslüman dininden olan Yunanistan uyruklu vatandaşlar ile Türk topraklarında yerleşmiş Rum-Ortodoks dininden Türkiye uyruklu vatandaşlar arasında ahali değişimi yapılması kararlaştırılmıştır. Sözleşme icabınca uygulama zorunlu olacaktı ve hükümetlerin karşılıklı izinleri olmadıkça hiçbir mübadil geriye dönemeyecekti. Mübadeleyi yürütmek üzere mübadele

uygulanabilmiştir. Bulgaristan ile Yunanistan arasında ise ancak 1919 Neuilly Antlaşması sonrasında uygulamaya konulabilmiştir. Mübadele fikri ve tarihçesi için bkz. *İskân Tarihçesi*, Hamit Matbaası, İstanbul 1932, s. 5-8. Türkiye Bulgaristan arasında Nüfus Mübadelesi uygulaması hakkında geniş bilgi için bkz. Gülay Özgür, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Kemal Arı, İzmir 2008. Bulgaristan-Yunanistan arasındaki mübadele uygulaması hakkında geniş bilgi için bkz. İbrahim Kamil, "Neully Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)", *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 60, Bahar 2017, s. 91-118.

⁸ Nilüfer Erdem, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, Ankara 2010, s. 480-490.

⁹ Bu konuda Rumların Doğu Trakya'yı terk edişini adeta gün be gün anlatan yazı için bkz. Pashalis Valsamidis, "Doğu Trakya Rumlarının Göç Kronolojisi", *Toplumsal Tarih*, Sayı 346, Ekim 2022, s. 12-18.

¹⁰ İbrahim Erdal, "Rumeli ve Anadolu Muhacirlerinde Kimlik ve Vatan Algısı", *Milli Folklor*, Yıl 21, Sayı 81, 2009, s. 79-81.

komisyonları kurulacak ve işlemler 1 Mayıs 1923'ten itibaren başlayacaktı.¹¹ Türkiye, sözleşme metnine uygun olarak çok hızlı bir şekilde hazırlıklara başlamıştır. Çünkü Yunanistan Anadolu'dan gelen Rum muhacirlerin iskânını gerekçe göstererek, Makedonya topraklarında yaşayan on binlerce Müslüman Türkü evlerinden çıkarmış veya yeni sakinleriyle beraber yaşamaya zorlamıştır. Mübadiller düzensiz bir şekilde Selanik ve Kavala limanlarında toplanmaya başlamışlardır. İşleri yürütmek üzere önce Mübadele İmar ve İskân Bakanlığı kurulmuş, ardından gerekli kanun ve nizamnameler hazırlanmıştır.¹² Yunanistan'dan Türkiye'ye yaklaşık 400.000 civarında insanın gelmesi bekleniyordu. Bunların nakli, misafir edilmeleri, iskân ve sağlık sorunlarının aşılması öncelikli işler arasında yer almaktaydı. Türk makamları bu konudaki hazırlıklarını olabildiğince hızlı sürdürmüş ve 10 Kasım 1923'te mübadele uygulaması resmen başlatılmıştır.¹³

Anadolu'da ve Trakya'da yaşayan Rumların büyük bir ekseriyeti Lozan Antlaşması evvelinde Yunan askerleri ile birlikte Türkiye topraklarından ayrılmışlardır. Türkiye'den bu dönemde 1.100.000 civarında Rum'un Yunanistan'a gittiği söylenebilir.¹⁴ Mübadele döneminde gidenlerin sayısı ise kayıtlara 149.851 olarak geçmiştir.¹⁵ Doğu Trakya Rumlarının ekseriyeti 1922 yılı sonlarında Mudanya Mütarekesi'ni takip eden dönemde gitmişlerdir.¹⁶ Bunların sayısı da 256.000 civarındadır.¹⁷ Ayrıca mübadele sözleşmesinin imzalanmasından sonra gidenlerin sayısı da 100.000 civarında tahmin edilmektedir. Sadece Edirne merkezden gidenlerin sayısı takriben 40.000 olarak verilmektedir. Geride kalan Edirneli Rumların sayıları az olduğu için ayrılış işlemleri de kısa sürmüş ve sonuç itibarıyla 30 Nisan 1924'te şehirden ayrılışları tamamlanmıştır.¹⁸ Türkiye'den giden Rum

¹¹ İsmail Soysal, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1983, s. 177-183.

¹² Geniş bilgi için bkz. Erdal, *a.g.e.*, s. 87-102.

¹³ Kemal Arı, *Büyük Mübadele: Türkiye'ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s. 49-71.

¹⁴ Yusuf Sarıncı, "Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Yapılan Göçler (1923-1990)", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 80, Temmuz 2011, s. 355.

¹⁵ Cevat Geray, "Türkiye'de Göçmen hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 3, Sayı 4, Aralık 1970, s. 10, bkz. Çizelge: 1.

¹⁶ Veysi Akın, *Trakya'nın Türklere Devir Teslimi*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996, s. 86. Osman Nuri Peremeci, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939, s. 38.

¹⁷ Yıldırım Ağanoğlu, *Osmanlıdan Cumhuriyete Balkanlar'ın Makûs Talihi Göç*, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2001, s. 306.

¹⁸ Aytaç Özkan, *Mübadele'nin Edirne Vilayeti Uygulaması ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fahri Solak, İstanbul 2015, s. 59.

İşkân Vekâleti, mübadiller için on ayrı bölge tahsis etmiş ve Edirne ikinci bölge içerisinde yer almıştır.²³ Karadeniz, İç Anadolu başta olmak üzere memleketin pek çok yerine mübadil yerleştirilmiş olmakla beraber, en çok mübadil iskânı Rumların yoğun olarak terk ettiği Batı Anadolu ve Trakya'ya gerçekleşmiştir.²⁴

1.2. Edirne'ye İşkân Edilen Mübadiller

Trakya'da iskân edilecek mübadillerin ekseriyeti Tekirdağ limanına çıkarılmış, sağlık kontrolleri yapılarak karantina günlerini tahaffuzhanede tamamlayanlar, ikamet edecekleri köy ve kasabalara gönderilmişlerdir.²⁵ Bunun dışında Edirne'nin sınır bölgesi olması dolayısıyla mübadillerin kara ve demiryolu üzerinden ulaşımını kolaylaştırmıştır.²⁶ Selanik-Dedeoğaç demiryolunu kullanarak Uzunköprü veya Edirne Karaoğaç şehir istasyonlarından Türkiye'ye giriş yapanlar da mevcuttur.²⁷ Edirne Vilayetine yerleştirilen mübadil ve muhacir sayıları ile ilgili bilgi veren kaynak ve kayıtlarda da farklı rakamlar verilmekle²⁸ beraber, 1923-1928 yılları arasında iskân edilen mübadil ve muhacir sayısını 1928 tarihli Edirne Vilayetinden yazılan istatistiki belgeye göre 25.200 olarak kabul etmek mümkündür.²⁹ Edirne Vilayeti sınırlarında iskân edilen mübadillerin ekseriyeti geldikleri yerlerde rençberlik yapmaktadırlar. Çoğunluk itibarıyla köy ve kasabalara

²³ Mehmet Kiracı, *Cumhuriyet Döneminin İlk Göçü: Türk Yunan Nüfus Mübadelesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hamdi Alaslan, Edirne 2006, s. 39-40.

²⁴ *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, (haz.) Cem Behar, Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1996, s. 62-63.

²⁵ *Paşaeli*, "Tekirdağ'na muhacirler geldi", 27 Nisan 1924, No: 118, s. 1, *Paşaeli*, "İşkân olunan muhacirler", 25 Mayıs 1924, No: 125, s. 1. Mübadillerin gemilerle taşınması hakkında bkz. Kemal Arı, "Mübadele Gemileri", *100. Yılında Mübadele*, (haz.) Mehmet Söylemez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2022, s. 76-99.

²⁶ Erdal, *a.g.e.*, s. 258-259.

²⁷ *Paşaeli*, "Edirne'ye gelen muhacirler", 25 Mayıs 1924, No: 125, s. 1. Mehmet Saim Serez, *Tekirdağ ve Çevresinde Mübadele 90. Yıl*, Dönmez Ofset, Ankara 2012, s. 17.

²⁸ Cevat Geray, DİE verilerinden hareketle Edirne'ye gelen mübadil sayısını 10.354 hane ve 24.705 olarak vermektedir. Bkz. Cevat Geray, *Türkiye'den ve Türkiye'ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı (1923-1961)*, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara 1962, Ek Tablo 5. Kemal Arı bu nüfusu 40.041, bkz. Arı, *a.g.e.*, s. 113, Cem Behar ise 49.336, bkz. Behar, *a.g.e.*, s. 63, olarak vermektedir. Bu sayı 1930 İstatistik Yılığında 40.000 olarak verilmektedir. Bkz. *1930 İstatistik Yılığ*, III. Cilt, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul 1930, s. 101.

²⁹ Kemaloğlu, *a.g.e.*, s. 30.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

yerleştirilen bu insanlar, bölge tarımına önemli katkı sağlamışlardır.³⁰ Balkan Harbi'nde Bulgar işgali (26 Mart - 22 Temmuz 1913), İstiklal Harbi'nde Yunan işgali (25 Temmuz 1920 - 24 Kasım 1922) sebebiyle Edirne önemli sayıda Müslüman nüfusu kaybetmiştir. Mübadele öncesi ve sürecinde ayrıca Edirne'den çok sayıda Rum da Yunanistan'a göçmüştür. 1923 yılına gelindiğinde kent merkezi adeta terk edilmiş görünümündedir, tarım ve hayvancılık kısıtlı imkânlarla yapılırken, ticaret tamamen durma noktasına gelmiştir. Ortaya çıkan nüfus açığı mübadiller ile kapatılmak istenmiş ve mevcut nüfusun % 33'ü kadar mübadilin iskânına imkân tanınmıştır.³¹

İskân Bakanlığı göçmen kayıtlarına göre, 1923-1928 yılları arasında Edirne merkezine yerleştirilen mübadil ve göçmen sayısı 7.040 olarak verilmiştir. Bunların önemli bir kısmı Siroz, Drama, Karacaova, Yenice-i Vardar ve köylerinden gelen kâmilen ziraat; bilhassa biberçilik, bağcılık ve ipek böcekçiliği ile iştigâl eden aileleridir.³² Edirne İli Merkez İlçesi Tevzi Defterine göre yapılan bir araştırmaya göre, bu ailelere hane başı ortalama 28,5 dönüm toprak verilmiştir.³³ Şehir hayatına uygun meslekleri ve hayat şekli olmayan bu insanlar, bir süre şehir hayatına geçmekte zorlanmışlardır da zamanla bu güçlükleri yenmeyi başarmışlardır. Mübadillerin Edirne merkezde yerleştirildiği mahalleler şunlardır:

³⁰ Erdal, *a.g.e.*, s. 260. Ayrıca bkz. Güngör Mazlum, "Mübadil Kent Edirne", *Mübadil Kentler*, Lozan Mübadilleri Vakfı Yayınları, İstanbul 2013, s. 56-69. Edirneli mübadillerin tarıma etkisi konusunda bkz. Özkan, *a.g.t.*, s. 155-173.

³¹ 1927 Nüfus Sayımında Edirne Vilayet nüfusunun 150.840 olduğundan hareketle Edirne vilayetine gelen mübadil sayısını da 49.336 olarak kabul edersek, toplam nüfusa oranının % 32,89'una tekabül ettiğini görürüz. Bkz. Okan Yaşar, "Edirne İlinin Nüfus Hareketleri Bakımından İncelenmesi ve Son Dönemde Göçlere Katılanların Sosyo-Ekonomik Nitelikleri", *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 14, Sayı 21, 2009, s. 204. Ayrıca bkz. *1929 İstatistik Yıllığı*, II. Cilt, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1929, s. 12. 1927 Nüfus Sayımında Edirne Vilayet nüfusunun 150.840 olduğundan hareketle Edirne vilayetine gelen mübadil sayısını da 49.336 olarak kabul edersek, toplam nüfusa oranının % 32,89'una tekabül ettiğini görürüz.

³² Paşaeli, "İskân İşleri", 11 Eylül 1924, No: 155, s. 1.

³³ Kemaloğlu, *a.g.e.*, s. 35.

Tablo 1: Mübadil ve Muhacirlerin İskân Edildikleri Mahalleler

Mahalle	Sayı
Kaleiçi	635
Karaağaç	1.084
Kıyık	1.396
Kirişhane	1.376
Saraçhane	3
Yelli Burgaz	794
Yıldırım	1.752
Toplam	7.040

Kaynak: A. Özkan, *Edirne'de Mübadele Uygulaması*, s. 150.

2. Karaağaç'a İskân Edilen Mübadiller ve Muhacirler

2.1. Deftere Göre Karaağaç'a İskân Edilen Türk ve Müslüman Ahali

Tarih boyunca Edirne şehrinin bir parçası olan Karaağaç, Mudanya'da gerçekleşen mütareke müzakerelerinde görüşülmüş olmakla beraber, 11 Ekim 1922 tarihli mütareke sözleşmesine göre tahliye edilecek Doğu Trakya'dan ayrı tutulmuştur.³⁴ Konu, Lozan Sulh Konferansı müzakerelerinde bir kez daha tartışmaya açılmış ve önce Yunanistan'a verilmesi kararlaştırılmıştır. Müzakerelerin son döneminde yaşanan bir gelişme ile savaş tazminatı karşılığı olarak Türkiye'ye bırakılmıştır.³⁵ Buna göre Türk-Yunan hududu, Arda ve Meriç ırmaklarının kesiştiği yerden başlayarak Karaağaç ve Bosna Köyü Türklerde kalacak şekilde güneydoğuda Meriç ırmağına ulaşacaktı. Bu sınırlar içinde kalan arazi ve yerleşim yerleri en geç 15 Eylül 1923'te Türkiye'ye teslim edilecek ve Karaağaç Rum ahali, 30 Ocak 1923 tarihli sözleşme gereği nüfus mübadelesine tabi tutulacaktı. Ancak bu ahali sulhun temininden altı ay geçmeden göçe zorlanamayacaklardı.³⁶

³⁴ Veysi Akın, "Mudanya Mütarekesi ve Trakya'nın Kurtuluşu", *Türkler*, Cilt 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 219-229.

³⁵ Dolayısıyla 30 Ocak 1923 tarihli Mübadele Sözleşmesi imzalandığı tarihte Karaağaç henüz Yunanistan toprağıdır ve Batı Trakya'nın bir parçası sayıldığından mübadelenin dışında tutulmuştur. Bkz. Soysal, *a.g.e.*, s. 177.

³⁶ Akın, *a.g.e.*, s. 189-191.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

Lozan Sulh müzakerelerinin devam ettiği dönemde Meriç Nehri'nin öte yakasında kalan Bosnaköy, Timurtaş Mahallesi ve Karaağaç'ta önemli miktarda Rum nüfus yaşamaktadır. Yunanistan'da yayınlanan Etnos gazetesi Lozan Antlaşması'nın imzasından kısa bir süre evvel 15 Haziran 1923 tarihli nüshasında bu konuda önemli bilgiler vermiştir. Gazetenin verdiği demografik verilere göre; Karaağaç'ta 3.000'i yerli, 5.000'i muhacir olmak üzere 8.000 nüfus, Bosnaköy'de 3.000 yerli 825 muhacir olarak 3.825 nüfus, Demirtaş (Timurtaş)'ta ise 600 yerli, 475 muhacir 1.075 nüfus mevcuttur. Lozan müzakerelerinde Karaağaç'ın Türklere verileceği anlaşılınca Rum muhacirlerin bir kısmı 1923 Haziran'ından itibaren kasabayı terk etmeye başlamışlardır.³⁷ Karaağaç'tan giden mübadiller için Türk-Yunan sınır kapısının 20 km güneyindeki Kumçiftliği köyü arazisinde, Nea Orestiada (Yeni Karaağaç) adında yeni bir yerleşim yeri kurulmuştur. Kasabanın şehir planı dahi eski yerleşim yerine benzetilmiştir. İçlerinde Doğu Trakya'dan göçürülen Türk Gagauzların da bulunduğu Karaağaçlı Rumların ekseriyeti buraya iskân edilmişlerdir.³⁸

Rumların terk ettikleri Edirne'nin Karaağaç Mahallesi ise çoğunluğunu Karacaova (Karacaabad), Kayalar (Kayılar), Gevgili olmak üzere, Makedonya olarak adlandırılan bölgeden gelen mübadiller yerleştirilmiştir. Bunlardan başka mübadele alanının dışında kalan Batı Trakya köy ve kasabalarından gelenler de olmuştur. Bunlar daha ziyade Edirne'ye yakın köylerden Yunanistan'ın uyguladığı baskı ve zulümden kaçarak gelen muhacirlerdir.³⁹ Karaağaç'a iskân edilen mübadil ve muhacirlerin haberleri dönemin Edirne gazetelerinde haber olarak verilmiştir.⁴⁰ Bunların kayıtları, Mübadele İskân ve İmar Vekâleti Müdürlüğüne tutulmuş ve bir müddet Edirne Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü

³⁷ Valsamidis, *a.g.m.*, s. 17.

³⁸ "Giden Rumlar nerelere iskan edildi", *Paşaeli*, 30 Nisan 1924, No: 119, s. 1. Ayrıca bkz. Onur Diribaş, *Yunanistan'ın Evros (Meriç) Bölgesi Orestiada (Kumçiftliği) Kazası Gagauzları Halk Edebiyatı ve Folkloru*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2020, s. 43-45.

³⁹ BOA, *HR.İM.*, 42-31, Belge No: 4, 9, 12. Bu baskılar, TBMM gündemine de gelmiş ve Hariciye Vekili İsmet (İnönü) Bey, 3 Eylül 1923'te durumu Ankara Hükümeti İstanbul Mümessilliğine bildirilerek, "Yunanların irkab edegeldikleri silsile-i mezalim" hakkında Müttefik Devletler Yüksek Komiserlerinin etkili bir surette dikkatlerinin çekilmesini istemiştir. BOA, *HR.İM.*, 42-31, Belge No: 14.

⁴⁰ Paşaeli gazetesinde "İskân olunan muhacirler", başlığı altında "Geçen hafta şehrimize gelen 43 hane, 179 nüfus muhacir kâmilen Karaağaç'a iskân edilmiştir" denilerek verilmiştir. *Paşaeli*, 6 Temmuz 1924, No: 137, s. 1.

Arşivinde saklanmıştır.⁴¹ “*Edirne Merkezine İskân Gören Mübadil ve Gayri Mübadil Göçmenlere Mahsus Defter*” adlı bu kütüğe, mübadil ve muhacirler sıra numarası verilerek kaydedilmişlerdir. Edirne’nin her bir mahallesi için baba adı, hane reisi ve yanında gelenlerin adları, iskân tarihleri, nereden geldikleri, hangi mahalle, cadde ve sokağa yerleştirildikleri, kendilerine verilen mülk ve tapu kayıtları esas alınarak sıralanmışlardır.⁴² Mübadele 1923-1927 yılları arasında harf devrimi evvelinde gerçekleştiğine göre bu defterler eski alfabe ile (Osmanlı Alfabeti) tutulmuş olmalıdır. Ancak defterler mübadillerin ilerleyen yıllardaki hukuki sorunlarında müracaat edilmek üzere Latin harfleri ile de yenilenmiş olmalıdır. Bizim ulaştığımız ve üzerinde çalıştığımız kütük Latin harfli olarak yenilenen defterdir. Bu defterde sonraki yıllarda yapılan işlemler “*mülâhazat*” kısmında ayrıca yazılmıştır. Bu işlemler; evlilik yolu ile başka haneye gidenler, başlangıçta akrabalık bağı dolayısıyla aynı haneye kayıtlı iken yeni hane açtıranlar, hane reisinin beyanı ile yapılan tahkikatta haneye kayıtlı kişi sayısında farklılıklar olduğu tespit edilenler, kendi rızası ile oradaki iskân hakkından vazgeçerek, başka illere nakil olanları, sehven yazılan haneleri ve hanelere verilen mülk ile ilgili tapuda gerçekleştirilen değişiklikleri içermektedir. Yapılan işlemler dikkate alındığında kayıt edilen yıllarda defterdeki hane sayısı ve beraberinde gelen nüfus mevcudunda azalış artma olabileceği gibi verilen mülklere dair değişiklikler de görülmektedir. Bu sebeple bu çalışmada defterdeki ilk kayıtlar esas alınmış, tablolar buna göre oluşturulmuştur.

2.2. Hane Sayıları, Akrabalık Dereceleri ve Lakaplar

Defterdeki kayıtlara istinaden bizim tespitimize göre Karaağaç’a 258 hane ve 1.075 nüfus mübadil ve muhacir yerleştirilmiştir.⁴³ Yine defterdeki kayıtlara göre; hane reislerinin beraberinde getirdiği nüfus sayısı 817 kişidir. Karaağaç’a iskân edilen mübadil ve muhacirlerin 544’ü erkek, 531’i kadındır. Hane reisi ile gelenlerin büyük kısmını eş ve çocuklar oluşturur. Bunun yanı sıra torunlar, ebeveynler, eşlerinin ebeveynleri, kız kardeşler, biraderler, biraderlerinin çocukları, baldızlar ve kimsesiz kalan akraba ve çocuklar ile

⁴¹ Takip edebildiğimiz kadarı ile bu defterler daha sonra Cumhuriyet Arşivi’ne gönderilmiştir. Bu deftere biz Köy Hizmetleri envanterinde kayıtlı iken ulaşma imkânı bulmuş idik.

⁴² Bir tek Kirişhane Mahallesi kayıtlarında hatalı yazımlara rastlanılmıştır. Defterin 1-24 sayfasında 1-112 sıra numarası ile yer alan kayıtlar, birkaç hane hariç olmak üzere 485-712 numaralarda mükerreren yazılmış, ayrıca ilk 1-112 numara arasına 11-15 sıra numarası ile 5 hane Kaleiçi mübadili karıştırılmıştır. Dolayısıyla bu defterden hareketle oluşturulan tablolarda sıkıntı mevcuttur.

⁴³ Bir hane sehven yazıldığı için sonradan iptal edilmiştir.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

manevi evlatlar da aileden sayılarak aynı hanede gösterilmişlerdir. Hane reisi olarak yazılan 247 erkek, 11 kadın bulunmaktadır. 11 hane reisi kadının yanında 22 nüfus, 247 erkek hane reisiyle de 795 nüfus kayda geçirilmiştir. Gelenlerin nüfusu mükerrer, sehven yazılanlar ve yanlış beyanlar dâhil 1.075 kişidir.⁴⁴ 11 kadın hane reisinden 2'si bekâr ve tek başına gelmiştir, dul olarak gelen 9 kadın hane reisinden 2'si eşlerinin adını, 7'si babalarının adını yazdırmıştır. Sadece bir hane reisi, kızlarından biri evli olduğu için damadı ve torununu kendi hanesine kayıt ettirmiş, diğerlerinin kız ve erkek çocukları bekâr olarak gelmişlerdir.

Tablo 2: Hane Sayıları ve Nüfusları

Hane Sayısı		Hane Sahibi İle Gelenler		Toplam Nüfus	
Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
11	247	520	297	531	544
Toplam: 258		Toplam: 817		Genel Toplam: 1.075	

Kaynak: Tablo, defter esas alınarak hazırlanmıştır.⁴⁵

Tablo 3: Akrabalık Dereceleri

Akrabalık Derecesi	Sayı
Aile Reisi	258
Baldızı	3
Biraderi	44
Biraderinin oğlu	5
Biraderinin eşi	2
Biraderinin kızı	2
Biraderinin torunu	4
Damadı	2
Eşi	216
Gelini	11
Hafidesi (Kız torunu)	8
Hafidi (Erkek Torunu)	4
Hemşiresi	12

⁴⁴ Ayrı hanede mükerrer yazılan 3, yanlış beyan 4 ve sehven yazılan 5 kişi düşüldüğünde toplam gelen nüfusu 1.063 olmaktadır. Aynı şekilde sehven yazılan ve başka şehre giden aileler düşüldüğünde hane sayısı da 1 eksilerek, 257'ye düşmektedir.

⁴⁵ Defterin 324'üncü sayfasında hane reisi olarak kayıtlı olan Mehmetoğlu Bayezit, 331'inci sayfada Karanfiloğlu Hilmi'nin oğlu Karanfil, 355'inci sayfasında kayıtlı bulunan Hüseyinoğlu Abuş'un oğlu Hasan Ali, iskân edildikten kısa bir süre sonra vefat etmişlerdir.

VEYSİ AKIN

Kayınbiraderi	4
Kayınpederi	3
Kayınvalidesi	12
Kayınbiraderzadesi	1
Kızı/Kerimesi	194
Kızkardeşinin kızı	1
Manevi evladı	1
Oğlu	224
Babası/Pederi	1
Teyzesi	3
Torununun eşi	1
Torununun kızı	1
Torununun oğlu	1
Üvey evladı	4
Annesi/Validesi	50
Anlaşılmayan	3
Toplam	1.075

Kaynak: Defter esas alınarak hazırlanmıştır.

Hane reisleri, mevzuat gereği kan-bağı ile bağlı olan ayrı hane teşiil etmeyen çocuk ve ebeveynlerini yanlarında getirecek ve tek hane sayılacaklardı. Buna uyan hane reislerinin tamamı mevcut birinci derece yakınları olan eşleri, evlenmemiş çocukları ile dul anne ve babalarını yanlarında getirerek aynı hanede yazdırmışlardır. Bununla beraber aile dayanışması olarak evlenmiş çocuklarını, onların eşlerini (gelinleri) ve damatlarını da aynı hanede gösterenler de olmuştur. Ayrıca kayın validelerini, erkek veya kız kardeşleri ile baldızlarını, kayın biraderlerini, onların çocuklarını ve teyzelerini de beraberinde yazdıranlar vardır. Üvey çocukları, manevi evlatlarını yetim ve yalnız bırakmayıp yanlarında getirmişler ve ailelerinden saymışlardır.⁴⁶

En kalabalık hane reisi Çavuş lakabını taşıyan Dramalı Ahmetoğlu Salih, 9 kişilik bir nüfusa sahiptir ve iki eşi, dört kızı, damadı ve oğlu ile beraber tek hane olarak yazılmıştır. Bunun yanı sıra karı-kocadan oluşan çocuksuz aileler, eşini kaybetmiş tek çocuklu aileler, sadece anne veya babadan birisi ile birlikte gelmiş iki kişilik küçük aileler mevcuttur. Karı-koca ve çocuklardan oluşan çekirdek ailelerin sayısı bir hayli fazla olmakla

⁴⁶ Karaağaç'a iskân edilen aile reislerinin akrabalık derecesi tablosundan sehven yazılan 1 eşi ve 3 oğul düşüldüğünde eşi sayısı 215'e, oğul sayısı da 221'e düşmektedir.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

beraber, gelenlerin çoğunluğunu çocuk ve eşler dışında ebeveyn ve kardeşlerden ibaret olan geniş aileler oluşturmaktadır. Geniş ailelerin ortalama nüfusu 5-6 iken, gelenlerin aile başı nüfus ortalaması takriben 4'e tekabül etmektedir. İlk kayıttan sonra evlilik yolu ile başka haneye nakil veya kendi arzusu ile başka bir şehre akrabasının yanına gidenlerden dolayı bazı hane sahiplerin nüfuslarında eksilme veya hane sayısında düşüşler olmuştur.

Tablo 4: Aile Lakapları

Lakap	Sayı	Lakap	Sayı	Lakap	Sayı
Ahmetler	1	Demir	2	Lâp	1
Alimut	1	Evcin	1	Liven	1
Apti	1	Gastulçe	1	Mema	2
Arnavut	1	Gostunep	1	Mızrak	1
Babar	2	Guaşe	1	Molla	1
Bako	1	Hafız	1	Osmancık	1
Bergü	1	Hanço	1	Parametar	2
Birko	1	Hatip	2	Paşo	2
Cincin	1	Islatinçe	1	Sadef	1
Çavuş	5	İbrahimçe	1	Sako	1
Çerkez	1	Kâhya	1	Salko	5
Çoban	1	Kalaycı	1	Tokluoğlu	1
Çolak	1	Kantur	1	Topal	1
Çuha	1	Kara	1	Toplu	1
Çula	2	Kayyum	2	Yazıcı	1
Davulcuzade	1	Köse	1	Zaze	1
Toplam					64

Kaynak: Defter esas alınarak hazırlanmıştır.

Türk kültüründe soyadı kanunu evvelinde yaygın olarak kullanılan lakaplar, bir müddet daha halk arasında aileleri diğerlerinden ayırt edici özellik olarak kullanılmış olsa da günümüzde iç-göç ve kentleşme olgusuna bağlı olarak işlevini yitirmiş durumdadır.⁴⁷ Çoğunluğu aile reisi olan 65 kişinin lakabı defterde kayıt altına alınmıştır. Geriye kalanlar ise ya lakap kullanmamış ya da lakaplarını kayıt ettirmekten imtina etmişlerdir. Bu tabloya göre Karaağaç'a iskân edilen ailelerin takriben % 25'inin lakabı mevcuttur.

⁴⁷ Bkz. Şerife Çalışkan, "Türk Folklorunda Lakap Verme Geleneği: Bartın Örneği", *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 2016, s. 103-126.

Lakaplarda baba, dede veya uzak ata adını betimleyen Ahmetler, Alimut, Apti, İbrahimçe, Tokluoğlu gibi adlandırmaların yanı sıra bir kavme/millete mensubiyet bildiren Arnavut, Çerkez gibi tanımlamalar da bulunmaktadır. Bunların yanı sıra meslek bildiren Çoban, Çuha, Davulcuzade, Demir, Hafız, Hatip, Kâhya, Kayyum, Molla, Yazıcı lakapları da bildirilmiştir. Ayrıca fiziki özellik belirten çolak, kara, köse, topal, toplu gibi lakapların yanı sıra askerlik rütbesi olan çavuş kelimesinin de lakap olarak kullanıldığı görülür. Çerkezce “guaşe” (kız çocuğu/prenses veya kayınvalide), Boşnakça “salko” gibi adlandırmalar dışında Türkçe karşılığını veremediğimiz bazı lakaplar da kayıtlara geçirilmiştir.

2.3. Mübadil ve Muhacirlerin Geldikleri Yerler ve İskân Mahalleri

Karaağaç’a iskân edilen mübadil ve muhacirlerin büyük bir kısmı Selanik’in kuzeyinde kalan Kayalar/Kayılar (Yunanistan) ile günümüzde Kuzey Makedonya topraklarında kalan Karacaova (Karacaabat), Boymitçe (Gevgili)’den gelmişlerdir. Bunun dışında Balkan Harbi sonrasında Bulgaristan’a dâhil olan ve I. Dünya Savaşı sonrasında da Yunanistan’a bırakılan Meriç Nehri boyunca Türklerin yaşadığı Ahırköy, Çirmen, Emirli, İğneoğlu, Körümit, Maraş, Sadırlı, Seymenli, Sofulu, Umurbey gibi köy ve kasabalar ile Batı Trakya’nın Gümülcine ve İskeçe şehirlerinden gelenler de mevcuttur. Az sayıda da olsa Bulgaristan, Bosna Hersek göçmenlerinden aynı dönemde Karaağaç’a iskân edilenler de olmuştur. Günümüzde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti’nin güney bölgesinde kalan Karacaova ve Gevgili’den gelenler sayıca oldukça kalabalıktır. Karacaova’dan gelen hane sayısı 66, nüfus ise 273, Gevgili’den gelenler 42 hane 159 nüfustur. Yunanistan’ın Selanik bölgesinde bulunan Kayalar/Kayılar’dan gelenler 54 hane, 225 nüfustur. Meriç Nehri’nin batısında kalan Batı Trakya topraklarındaki köy ve kasabalardan gelenler de 51 hane, 210 nüfustur.

Tablo 5: Geldikleri Yerler, Hane ve Nüfus Sayıları

<i>Memleket</i>	<i>Hane</i>	<i>Nüfus</i>		
		<i>Toplam</i>	<i>Kadın</i>	<i>Erkek</i>
Ahırköy	2	10	5	5
Bosna	1	5	2	3
Boymitçe	72	132	70	62
Çirmen	7	29	18	11
Demirhisar	4	19	10	9
Doğancaytarz	11	49	21	28
Drama	5	29	15	14
Sarışaban	1	2	1	1
Emirli	8	35	21	14
Filiba	1	6	3	3
Gevgili	6	27	15	12
Gümülicine	3	15	10	5
Habipçe	6	27	15	12
İğneoğlu	3	10	4	6
İskeçe	2	12	4	8
İslimiye	1	3	1	2
Karacaova	66	273	123	150
Kayalar	54	225	110	115
Köprülü	1	5	3	2
Körümit	4	13	8	5
Langaza	1	6	4	2
Manastır	2	10	5	5
Maraş	3	11	7	4
Mitraviçe	2	9	6	3
Mustafapaşa	3	16	7	9
Namako	1	2	2	-
Ortaköy	1	4	2	2
Palanga	1	4	2	2
Pirlepe	1	3	1	2
Sadırlı	2	6	3	3
Selanik	6	21	7	14
Serez	2	7	4	3
Seymenli	3	13	5	8
Sofulu	1	2	1	1
Umurbey	1	2	1	1
Veznik	1	5	3	2

VEYSİ AKIN

Yanya	2	10	3	7
Yenice-i Vardar	3	13	8	5
Yazılmamış	1	5	1	4
Toplam	258	1.075	531	544

Kaynak: Defter esas alınarak hazırlanmıştır.

Karaağaç'a iskân edilen mübadil ve muhacirlerinin büyük kısmı Ortaköy Caddesi, Göl Mahallesi, Hacı Adil Bey Mahallesi, İstasyon Caddesi üzerinde yerleştirilmişlerdir. Bunun yanı sıra iskân için ayrılan yerlerde Askeri Sokak ve Mevazi Sokak isimleri sıkça geçmektedir. Bunların dışında Kilise Sokak, Tokalaç Sokak, İtalyan Mektebi Sokak, Papazoğlu Sokak, Çavdar Sokak ve Cumhuriyet Caddesi iskân alanı olarak seçilmiştir. Bu iskân alanlarını günümüz Karaağaç mahalle, cadde ve sokak adları ile karşılaştırdığımızda bir kısmının değişmediğini, bir kısmının ise devam etmediğini görüyoruz. Cumhuriyet dönemi Edirne örneğinde tarihsel dokunun en korunan bölgesi olmakla beraber, mahalle, cadde ve sokak adlarında hangi saikle değiştirildiğini anlamak zordur. Mesela; Arifiye Caddesi, İstasyon Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Ortaköy Caddesi, Kışla Caddesi ve Sakız Sokak aynen korunurken, Hacı Adil Bey Mahallesi ve Göl Mahallesi ve Suadiye Caddesi sokağa dönüştürülmüş, Askeri Sokak, Mevazi Sokak, Papazoğlu Sokak, Kilise Sokak, İtalyan Mektebi Sokak gibi birçok sokak ismi ise kaybolmuş veya yeni adlar verilerek değiştirilmiştir.

Tablo 6: İskân Olundukları Mahalle/Cadde/Sokak

Mahalle/Cadde/ Sokak	Hane	Mahalle/Cadde/ Sokak	Hane
Arifiye Caddesi	2	Karaağaç	44
Askeri 1. Sokak	3	Kışla Caddesi	1
Askeri 2. Sokak	3	Kilise Sokak	14
Askeri 3. Sokak	8	Mehmet Çavuş Sokak	1
Askeri 4. Sokak	8	Memba Sokak	2
Askeri 5. Sokak	3	Mevazi 2. Sokak	4
Askeri 6. Sokak	7	Mevazi 3. Sokak	2
Askeri 7. Sokak	5	Mevazi 4. Sokak	6

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

Askeri Çeşme Sokak	3	Mevazi 5. Sokak	7
Bakkal Merko Sokak	3	Mevazi 6. Sokak	1
Balta Sokak	3	Mezarlık Sokak	4
Cumhuriyet Caddesi	7	Ortaköy Caddesi	22
Çavdar Sokak	7	Papazoğlu Sokak	7
Demiryolu/Hatboyu	5	Sakızlı Sokak	1
Ferahiye Caddesi	1	Suadiye Sokak	2
Göl Mahalle	19	Şeftali Sokak	3
Hacı Adil Bey Mahallesi	12	Tokalaç Sokak	9
İstasyon/ İstasyon Caddesi	12	Tüfek Deresi Sokak	1
İtalyan Mektebi Sokak	7	Yeni Kilise Sokak	5
İtfaiye Caddesi	2	Sehven Yazılmış	1
Kale Caddesi	1	Toplam	258

Kaynak: Defter esas alınarak hazırlanmıştır.

2.4. Mübadil ve Muhacirlerin Geldikleri Yıllar ve Verilen Mülkler

30 Ocak 1923 tarihli “Türk ve Rum Nüfus Mübadelesine İlişkin Sözleşme”, Türk ve Yunan devletlerinin onayından sonra 23 Ağustos 1923'te yürürlüğe girmekle beraber,⁴⁸ her iki devletin hazırlıklarını tamamlamasını müteakip 10 Kasım 1923'te uygulanmaya başlamıştır.⁴⁹ Yerel basındaki haberlere göre, Edirne'ye ilk mübadil kabilelerin gelişi Aralık 1923'te olmuş ve 1924'te yoğunluk kazanmıştır.⁵⁰ Defterdeki verilerden de anlaşılacağı üzere, mübadil ve muhacirlerin kahir ekseriyeti, Karaağaç'ın Türklere devir ve teslimi sonrasında, Mübadele Antlaşması'nın ikinci yılında iskân edilmişlerdir. Buna göre 258 hanenin 171'i 1924 yılında, 43 hanenin de 1925-1927 yıllarında, 3 hanenin 1923 yılı sonu, 2 hanenin de 1928'de geldiği görülür. Bu rakamlar, mübadillerin geliş tarihleri esas alındığında Edirne ve Türkiye örneği ile de uyumludur.

⁴⁸ Soysal, *a.g.e.*, s. 80.

⁴⁹ Hazırlıklar ve uygulamanın başlatılması için bkz. Arı, *a.g.e.*, s. 49-71.

⁵⁰ Bu haberler ve konu ile ilgili bilgi için bkz. Özkan, *a.g.t.*, s. 80-98.

Mübadillerin Edirne'deki bürokratik işlemleri, İmar ve İskân Müdürü Rıza Bey, sevk ve işe memuru Mehmet Ali Bey, iskân memuru Sadrettin Bey, kâtip Necmi Bey, misafirhane memuru Mahmut Efendi, kâtip ve hesap memuru Enver Efendi tarafından yürütülmüştür.⁵¹

Tablo 7: Hanelere Göre Geldikleri Yıllar

Yıl	1923	1924	1925	1926	1927	1928	Tarih Yazılmamış
Hane Sayısı	3	171	11	11	21	2	39
Toplam	258 ⁵²						

Kaynak: Defter esas alınarak hazırlanmıştır.

Mübadiller için en önemli ve öncelikli konu barınma sorunudur. Karaağaç'a gelen mübadillerin büyük çoğunluğunun 1924 yazı ve sonbaharında geldiği düşünülürse, bir an evvel iskân edilmeleri ve kış hazırlıklarının yapılması gerekli idi. 16 Nisan 1924 tarihli Mübadeleye Tabi Ahaliye Verilecek Emval-i Gayrimenkule Hakkında Kanun'a göre; mübadillere Yunanistan'dan getirdikleri tasarruf senetlerinde kayıtlı olan değere göre mal verilecekti. Mal talebinde bulunan mübadiller resmî belgelerini göstermekle yükümlüydüler.⁵³ Ayrıca 6 Temmuz 1924 tarihli Tevzi Talimatnamesi'ne göre de her bir aileye hane fertlerini barındıracak büyüklükte bir ev emval-i metrukeden tahsis edilecekti. Edirne İmar ve İskân Müdürü Rıza Bey'in 14 Mayıs 1924 tarihli Paşaeli gazetesine verdiği beyanata göre, 1924 yılı ilk yarısı itibarıyla Edirne'ye gelen her haneye takriben beş nüfus esas alınarak birer hane verilmiştir.⁵⁴

⁵¹ Paşaeli, "İmar ve İskân Kadrosu", 13 Nisan 1340/1924, No: 114, s. 1.

⁵² Sehven yazılan hane çıkarıldığında "tarih yazılmamış" rakamından 1 düşüldüğünde sayı 39, toplam hane sayısı da 257 olarak güncellenmiş olacaktır.

⁵³ Kanun tasarısı müzakereleri için bkz. *TBMM Zabıt Ceridesi*, D: II, Cilt 8/1, TBMM Yayınları, Ankara 1975, s. 784-796. Kanun metni için bkz. *Kanunlar Dergisi*, Cilt 2, s. 351-352.

⁵⁴ Özkan, *a.g.e.*, s. 85-86.

Tablo 8: Hane Başına Verilen Mülk⁵⁵

Mülkün Cinsi	Sayısı
Ev	258
Dükkân	8
Fırın	1
Kahvehane	1
Arazi	2

Kaynak: Defterdeki bilgiler esas alınarak hazırlanmıştır.

Defterde mülk kayıtları tutulurken “*Mülkün Cinsi*” diye bir sütun ayrılmış ve buraya ev, dükkân, fırın ve kahvehane nevinden verilen mülkler kayıt edilmiştir. Diğer bir sütuna da “*Hane ve Milli Emlak Numarası*” yazıldıktan sonra, “*Mülâhazat*” diye ayrı bir kısım açılmış ve buraya da verilen mülk ile ilgili sonradan yapılan işlemlere dair izahat yapılmıştır.

Defterdeki kayıtlardan Karaağaç'ta iskân edilen mübadil ve muhacirlerin tamamına bir ev verildiği anlaşılmaktadır. Karaağaç'ta Rumların terk ettiği emval-i metruke sayısı bir hayli fazla olduğu için ev dağıtımında pek sorun yaşanmamıştır. Ayrıca beş hane reisine birer dükkân, bir hane reisine fırın, bir hane reisine de kahvehane verilmiştir. Bu rakamlardan mübadiller arasında az sayıda esnaf bulunduğu anlaşılmaktadır. İpek böcekçiliği (Kozacılık) ile uğraşanların bir kısmının Karaağaç'a yerleştirildiği, Tekirdağ'da bulunan Trakya İskân Mıntika Müdüriyetinin Edirne Valiliği ile yazışmalarından anlaşılmaktadır.⁵⁶ Bununla beraber, 1924 yılı Edirne Valiliği Ziraat Müdüriyeti ve İskân Bakanlığı Müfettişliği arasındaki yazışmalara göre; Karaağaç'a yerleştirilen Karacaova ve Kayalar mübadilleri, kendilerini bahçıvan veya bahçecilikle meşgul göstererek, bölgedeki bahçeleri işlemek istemişlerdir. Karacaova ve Kayalarlıların, içlerinde su kuyuları bulunan 3-5 dönümlük bu bahçelerde biber ekimi yaptıkları, ancak üretim-pazar ilişkisi doğru kurulamadığı için zarar ettikleri kayıtlara geçmiştir.⁵⁷ Günümüzde meşhur Edirne ciğerinin yanında ikram

⁵⁵ Not: Bir haneye verilen mülk için; “meskûn hane ile ziraatına ita kılınan 4 dönüm 3 evlek dutluk, 1 dönüm 1 evlek dolaplı bahçe ve 34 dönüm 1 evlek 200 zera: Arazi Tefviz Komisyonunun 28/12/1929 tarihli kararı ile tefvizden ita kılındığı son verildi. Haneye takdir edilen kıymet; 46 lira 83 kuruş, araziye takdir edilen kıymet; 113 lira, yekûn 159 lira 83 kuruş” ibaresi düşülmüştür.

⁵⁶ “Karaağaç'a iskân olunacak muhacirler”, *Paşaeli*, 13 Nisan 1924, No: 114, s. 1.

⁵⁷ BOA, 272.0.0.11/ 21.106.7, ayrıca bkz. Erdal, *a.g.e.*, s. 260.

edilen acı biberlerin ilk bu dönemde üretildiği ve Karaağaç'a iskân edilen mübadillerinin bölgeye kazandırdığı bir ürün olduğu bilinmektedir.

Sonuç

Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Mübadele Sözleşmesi, mübadele sahasında kalan halk için zorunluluk esasını getirmişti. Buna halklar karar vermemiş, karşılıklı olarak iki halk devletlerin kararına uymak zorunda kalmışlardı. Müslüman mübadillerin bir kısmı savaş yıllarında çekilen acılar göz önünde bulundurulduğunda yeni vatan arayışına girmiş olsalar bile bir kısmı yüz yıllarca yaşadıkları ve vatan bildikleri topraklardan ayrılmak istememişlerdi. Taşyabildikleri kadar veya müsaade edildiği kadar mallarını yanlarına alan mübadiller, yollara düşerek bin bir güçlükle yeni vatanlarına geldiler. 1923-1928 yıllarında Türkiye'ye gelen mübadillerin önemli bir kısmı Tekirdağ, Kırklareli ve Edirne gibi Doğu Trakya kentlerine yerleştirilmişlerdi. Bu dönemde Edirne Vilayeti dâhilinde iskân edilen mübadil ve muhacir sayısı takriben 40.000 civarındadır. Merkeze yerleştirilenler ise 7.041 kişidir. İnceleme fırsatı bulduğumuz defterden hareketle bunların 1.075'i Lozan Antlaşması ile tamirat karşılığı kazanılan Karaağaç'a yerleştirilmiştir. Bunların da 531 kadın, 544'ü erkektir.

Karaağaç'a iskân edilen mübadil ve muhacir 258 aileden yalnızca 64'ünün lakabı kayıtlara geçirilmiştir. Lakaplardan anlaşıldığı kadarıyla gelenler içerisinde Arnavut, Çerkez, Boşnak ve Çingene (Roman) aileler de mevcuttu. Mübadele Müslim ve Gayrimüslimler arasında yapıldığı için mübadele uygulamasında etnik husus gözetilmemiştir. Gelenlerin bir kısmı sadece Makedonca konuşabiliyordu. Müslümanlardı, ancak etnik aidiyet olarak kendilerini Türk olarak tanımlıyorlardı.

Karaağaç'a iskân edilenlerin ekseriyeti Yunanistan'ın kuzeyinde kalan Karacaova, Kayalar ve Gevgili'den gelmişlerdi. Bunun dışında Selanik ve civarından gelen mübadiller de mevcuttu. Ayrıca mübadele coğrafyasının dışında tutulmuş Batı Trakya şehir ve köylerinden baskılara dayanamayarak gelen muhacirler de vardı. Ayrıca az sayıda da olsa Bulgaristan'ın güneyinden gelen muhacirlerin de Karaağaç'a yerleştirildiğini görmekteyiz. Batı Trakya ve Bulgaristan'dan gelenler bölge halkına kültür uyumunda zorluk çekmemişlerdi. Ancak Karacaova mübadillerinin büyük bir kısmı Makedonca konuşuyor ve Türkçe bilmiyorlardı. Bir süre dil öğrenmekte ve kültürel uyumda zorluk çekmişlerdi.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

Tetkik edilen eserlerden ve arşiv belgelerinden öğrendiğimiz kadarıyla özellikle Karacaova ve Gevgili'den gelenlerin geldikleri yerlerde bağ, bahçe işleri ile uğraştıkları bilinmektedir. Bunlara Karaağaç'ın verimli topraklarından bahçe tarımına uygun araziler verilmiştir. Bir kısmına da koza ipekçiliğine elverişli dut bahçeleri dağıtılmıştır. Giden mübadillerin bahçe işlerine dair üretim eksikliği böylece giderilmiştir. Ancak dut ağaçları mübadil ve muhacirlerin ısınma ihtiyacı için peyderpey kesildiği için, ipek böceği yetiştirilmesi zamanla bitmiştir. Bahçe işleri günümüze kadar devam ettirilmiş ve bölge özellikle Karaağaç acısı olarak tanımlanan ciğer biberliliği ile nam yapmıştır. Karaağaç özellikle demiryolunun geçmesi ve Edirne şehir istasyonunun burada kurulması sonrasında aynı zamanda bir ticaret ve üretim merkezi olmuştur. Çok sayıda otel, lokanta ve ticarethane mevcuttu. Ticaret, bahçeciliğin aksine yeni dönemde işlevini yitirmişti. Osmanlının son döneminde Karaağaç'ta yaşanan sosyo-ekonomik canlılık Rum ve Ermeni asıllı tüccarlar ile Avrupalı diplomat ve Levantenlerin piyasadan çekilmesiyle kaybolmuştu.

Karaağaç'a iskân edilen mübadiller bir süre sosyal uyum ve geldikleri yerlere göre ekonomik zorluklar yaşamış olsalar da zamanla bu güçlükleri aşmayı bilmişlerdir. Günümüzde üçüncü ve dördüncü nesil mübadil torunlarından ekonomi, kültürel ve siyasi hayatta bir hayli etkin olanlar mevcuttur. Süreç içerisinde yeni coğrafyalarına, yeni komşularına uyum sağlayarak eski anayurt bildikleri yeni memleketlerine hizmet eden bireyler haline geldiler.

KAYNAKÇA

Arşivler:

Edirne Köy Hizmetleri İl Müdürlüğü Arşivi:

Edirne Merkezine İskân Gören Mübadil ve Gayri Mübadil Göçmenlere Mahsus Defter

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri:

BOA, *HR.İM.*, 42-31.

BOA, 272.0.0.11/ 21.106.7

Gazeteler:

“Karaağaç’a iskân olunacak muhacirler”, *Paşaeli*, 13 Nisan 1924, No: 114, s.1.

“Tekfurdağı’na muhacirler geldi”, *Paşaeli*, 27 Nisan 1924, No: 118, s. 1.

“İskân olunan muhacirler”, *Paşaeli*, 25 Mayıs 1924, No: 125, s. 1.

“Edirne’ye gelen muhacirler”, *Paşaeli*, 25 Mayıs 1924, No: 125, s.1

“İskân İşleri”, *Paşaeli*, 11 Eylül 1924, No: 155, s. 1.

“Giden Rumlar nerelere iskân edildi”, *Paşaeli*, 30 Nisan 1924, No: 119, s. 1.

“İskân olunan muhacirler”, *Paşaeli*, 6 Temmuz 1924, No: 137, s. 1.

Kitaplar ve Makaleler:

1929 İstatistik Yıllığı, II. Cilt, Cumhuriyet Matbaası, İstanbul 1929.

1930 İstatistik Yıllığı, III. Cilt, Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul 1930.

AĞANOĞLU, Yıldırım, *Osmanlıdan Cumhuriyete Balkanlar’ın Makûs Talihi*, Göç, Kumsaati Yayınları, İstanbul 2001.

AKIN, Veyisi, “Mudanya Mütarekesi ve Trakya’nın Kurtuluşu”, *Türkler*, Cilt 16, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss. 219-229.

_____, *Trakya’nın Türklere Devir Teslimi*, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1996.

ARI, Kemal, *Büyük Mücadele: Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

_____, “Mübadele Gemileri”, *100. Yılında Mübadele*, (haz.) Mehmet Söylemez, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları, İstanbul 2023, ss. 73-91.

AYDIN, Rıfat, “Ulus, Uluslaşma ve Devlet: Bir Modern Kavram Olarak Ulus Devlet”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1, Mart 2018, ss. 229-255.

BALTA, Evengelia, *Nüfus Mübadelesi*, İnkılap Yayınları, İstanbul 2015.

BEHAR, Cem, *Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'nin Nüfusu (1500-1927)*, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, Ankara 1996.

ÇALIŞKAN, Şerife, “Türk Folklorunda Lakap Verme Geleneği: Bartın Örneği”, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 3, 2016, ss. 103-126.

ÇAPA, Mesut, “Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı”, *Atatürk Yolu Dergisi*, II/5, 1990, ss. 49-69.

DİRİBAŞ, Onur, *Yunanistan'ın Evros (Meriç) Bölgesi Orestiada (Kumçifiliği) Kazası Gagauzları Halk Edebiyatı ve Folkloru*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2020.

ERDAL, İbrahim, “Rumeli ve Anadolu Muhacirlerinde Kimlik ve Vatan Algısı”, *Milli Folklor*, Yıl 21, Sayı 81, 2009, ss. 78-82.

_____, *Mübadele, Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan 1923-1930*, İdeal Kültür Yayıncılık, İstanbul 2018.

ERDEM, Nilüfer, *Yunan Tarihçiliğinin Gözüyle Anadolu Harekâtı (1919-1923)*, Derlem Yayınları, Ankara 2010.

GERAY, Cevat, “Türkiye’de Göçmen Hareketleri ve Göçmenlerin Yerleştirilmesi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 3, Say 4, Aralık 1970, ss. 8-36.

_____, *Türkiye’den ve Türkiye’ye Göçler ve Göçmenlerin İskânı (1923-1961)*, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Maliye Enstitüsü Yayınları, Ankara 1962.

GOULARAS, Gökçe Bayındır, “1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Günümüzde Mübadil Kimlik ve Kültürlerinin Yaşatılması”, *Alternatif Politika*, Cilt 4, Sayı 2, Temmuz 2012, ss. 129-146.

İşkân Tarihçesi, Hamit Matbaası, İstanbul 1932.

KAMİL, İbrahim, “Neully Barış Antlaşması ve Bulgaristan-Yunanistan Nüfus Mübadelesi (1919-1927)”, *Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 60, Bahar 2017, ss. 91-118.

KARPAT, Kemal H., *Osmanlı Nüfusu (1830-1914), Demografik ve Sosyal Özellikler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2003.

KEMALOĞLU İNGİNAR, Ayşegül, *Trakya Bölgesine İşkân Edilen Göçmenler (1923-1960)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2022.

KİRACI, Mehmet, *Cumhuriyet Döneminin İl Göçü: Türk Yunan Nüfus Mübadelesi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Hamdi Alaslan, Edirne 2006.

KURTULGAN, Kürşat, “Göç ve Göçü Hazırlayan Tarihsel Süreçte Balkanlarda Kurulan Ulus Devletlerin Müslümanlara Yönelik Baskıları”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 13, Sayı 24, Aralık 2010, ss. 213-226.

MAZLUM, Güngör, “Mübadil Kent Edirne”, *Mübadil Kentler*, Lozan Mübadilleri Vakfı, İstanbul 2013, ss. 56-69.

MERAY, Seha L., *Lozan Barış Konferansı, Tutanaklar-Belgeler*, YKY Yayınları, İstanbul 2001.

ÖZGÜR, Gülay, *Balkan Savaşları ve Sonrasında Bulgaristan ve Osmanlı Devleti Arasında Nüfus Göçü*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Doç. Dr. Kemal Arı, İzmir 2008.

ÖZKAN, Aytaç, *Mübadelenin Edirne Vilayeti Uygulanması ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fahri Solak, İstanbul 2015.

EDİRNE KARAAĞAÇ'A İSKÂN EDİLEN MÜBADİL VE MUHACİRLER (1923-1928)

PEREMECİ, Osman Nuri, *Edirne Tarihi*, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1939.

SARINAY, Yusuf, “Cumhuriyet Döneminde Balkan Ülkelerinden Yapılan Göçler (1923-1990)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 80, Temmuz 2011, ss. 351-387.

SEREZ, Mehmet Saim, *Tekirdağ ve Çevresinde Mübadele 90. Yıl*, Dönmez Ofset Yayınevi, Ankara 2012.

SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)*, I. Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1983.

TBMM Zabıt Ceridesi, D: II, C. 8/1, TBMM, Ankara 1975.

VALSAMİDİS, Pashalis, “Doğu Trakya Rumlarının Göç Kronolojisi”, *Toplumsal Tarih*, Sayı 346, Ekim 2022, ss. 12-18.

YAŞAR, Okan, “Edirne İli'nin Nüfus Hareketleri Bakımından İncelenmesi ve Son Dönemde Göçlere Katılanların Sosyo-Ekonomik Nitelikleri”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 14, Sayı 21, 2009, ss. 195-220.

ZELONGARA, Georgi, “Balkan Savaşı-Kitlesele Ölüm ve Etnik Temizlik”, (çev.) Ayşe Kayapınar, *Belleten*, Cilt 78, Sayı 281, Nisan 2015, ss. 315-242.